

De 'Fabulae' van Hyginus in het licht van recente papyrusvondsten

door

Marc HUYS*

Zowat alle uitspraken waarmee men de zogenaamde 'Fabulae' van Hyginus kan voorstellen, dragen op het eerste gezicht bij tot de onaantrekkelijkheid van dit werk. Deze 277 genummerde 'fabulae', meestal met mythologische verhalen of catalogen, maar soms ook met historisch-geografische inhoud, en voorafgegaan door een genealogische 'praefatio', vormen een composiet geheel dat in een erbarmelijk Latijn en bovendien in erg corrupte toestand tot ons gekomen is. Grote delen van het werk verraden een Grieks origineel, dat vaak slecht werd vertaald. De titel 'Fabulae' komt van de eerste uitgever Iacobus Micyllus (1535)¹ en over het auteurschap bestaat nog altijd grote onenigheid, al staat het vast dat C. Iulius Hyginus, de bibliothecaris van de Palatijnse bibliotheek onder keizer Augustus en vriend van Ovidius, het stuntelig boekje in elk geval niet onder deze vorm kan geschreven hebben. Vanuit literair standpunt is dit compendium dus zeker geen aanbevelenswaardige lectuur: Herbert Rose noemde het "rudis quaedam et indigesta moles", terwijl Christian Gottlob Heyne i.v.m. de overleveringstoestand van de 'Fabulae' zo ver ging te spreken van "Hyginus, in quo interdum vix veteris Grammatici vestigia agnoscas"².

Toch is die negatieve beoordeling gedeeltelijk ten onrechte, en het is wellicht geen louter toeval dat dit mythologisch handboek uiteindelijk, zij het niet zonder kleerscheuren, de tand des tijds

* Onderzoeksleider bij het FWO-V.

1. *C. Iulii Hygini Augusti liberti fabularum liber*, ed. Iacobus Micyllus, Basileae, 1535, reprint in "The Renaissance and the Gods, 6", edited with Introductions by S. Orgel, London / New York, 1976. De voornaamste moderne edities zijn: *Hygini Fabulae*, rec. H.I. Rose, Lugduni Batavorum, 1933 (met beperkte commentaar); *Hygini Fabulae*, ed. K. Marshall (Bibl. scriptorum graecorum et romanorum Teubneriana), Stutgardiae et Lipsiae, 1993. Een vertaling, gebaseerd op de editie van Rose en met uitvoerige aantekeningen: *The Myths of Hyginus*, edited and translated by M.A. Grant, Lawrence, 1960. De belangrijkste recente studie: A.B. Breen, *The Fabulae of Hyginus Reappraised: a Reconsideration of the Content and Compilation of the Work*, diss., Univ. of Illinois, 1991.

2. Rose, p. III; C.-G. Heyne, *Apollodori Atheniensis Bibliothecae libri tres et fragmenta*, Göttingen, 1803², p. XLIV.

heeft overleefd. Een gedeelte van de briefwisseling tussen Johann Wolfgang von Goethe en Friedrich von Schiller laat een totaal andere klok horen. In een brief van 29 augustus 1798 schrijft Goethe zowaar "Hygin hat mir auch, so oft ich ihn aufgeschlagen, Freude gemacht: es wird mir sehr lieb sein, ihn einmal im Ganzen mit Ihnen durchzugehen". Hiermee antwoordde hij op een verzoek van Schiller die, bij gebrek aan poëtische inspiratie, op zoek was naar 'een zekere Hyginus', die een collectie zou gemaakt hebben van "tragische Fabeln"; samengesteld vanuit de dichters, of ook bedoeld voor het gebruik door dichters. Goethe stuurde hem meteen zijn persoonlijk exemplaar. De reactie van de romantische dichter op het naar ons gevoel dorre handboek klinkt verrassend enthousiast: "... dies Vergnügen verschafft mir jetzt die Fabelsammlung des Hyginus, den ich eben durchlese. Es ist eine eigene Lust, durch diese Märchengestalten zu wandeln, welche der poetische Geist belebt hat, man fühlt sich auf dem heimischen Boden und von dem grössten Gestaltenreichtum bewegt. Ich möchte deswegen auch an der nachlässigen Ordnung des Buches nichts geändert haben, man muss es gerade rasch hintereinander durchlesen, wie es kommt, um die ganze Anmut und Fülle der griechischen Phantasie zu empfinden. Für den tragischen Dichter stecken noch die herrlichsten Stoffe darin ..."3. Kort daarop zal Schiller inderdaad zijn stuk 'Die Bürgschaft' ontleen aan Hyginus, F.257, en deze schatplichtigheid aan de mythograaf is geen alleenstaand curiosum. In de Duitse literatuur werd hij hierin voorafgegaan door Hans Sachs, C.M. Wieland, J.G. Herder, A.W. von Schlegel, Franz Grillparzer, en breder werden in de Europese letterkunde bijvoorbeeld een hele reeks Merope-stukken, o.a. van Scipione Maffei en van Voltaire, geïnspireerd door Hyginus, F. 137, 184. Daarnaast zijn de 'Fabulae' ook voor wetenschappers van blijvende waarde als verzamelbekken van mythologische varianten die voor het overige verlorengegaan zijn.

Gezien dit belang van de 'Fabulae' als verzameling van mythische stof, loont het de moeite kort in te gaan op een aantal hangijzers waarop moderne Hyginus-kenners zich sinds lang hebben toegelegd, meer bepaald aangaande de identificatie van de auteur, de datering en de aard en bedoeling van het werk. Hoewel

3. Over de invloed van de 'Fabulae' op de moderne literatuur wordt uitvoerig gehandeld in J. Brock, *Hygins Fabeln in der deutschen Literatur* (Quellenstudien und Beiträge zur Geschichte der deutschen Literatur), München, 1913. Zie inzh. p. 434-6 voor de citaten uit de briefwisseling van Goethe en Schiller.

in het debat onmiskenbare aporieën zijn opgedoken, is er hoop dat diverse papyrusfragmenten van Griekse mythografische teksten die de laatste decennia aan het licht gekomen zijn, zullen toelaten om althans sommige stukjes van de puzzel in elkaar te passen. Bedoeling van deze bijdrage is dit met een aantal voorbeelden te illustreren. Daarvoor is het echter nodig de problemen even op een rijtje te zetten, zonder daarom een grondige status quaestionis te ontwikkelen.

1. DE PROBLEMEN INZAKE AUTEUR, DATERING, KARAKTER EN BEDOELING VAN DE 'FABULAE'

De authenticiteitskwestie en de band met de bibliothecaris Hyginus hebben bij de filologen ruime aandacht gekregen, maar tot een echte consensus is het niet gekomen. Het probleem hangt uiteraard samen met dat van de datering. Op dat vlak beschikken we dan toch over één houvast: de 'Hermeneumata Leidensia', een schoolboek dat ten onrechte geattribueerd werd aan Dositheus en door de auteur zelf gedateerd werd onder het consulaat van Maximus en Aper, noemt de 'Fabulae', waarvan het enkele uittreksels in Griekse vertaling geeft, 'Υγίνου Γενεαλογίαν πᾶσιν γνωστήν⁴. Dit levert ons dus een terminus ante quem op in het jaar van de genoemde consuls, namelijk 207. Het werk genoot toen in elk geval al grote bekendheid en werd geschikt bevonden om in een schoolboek te excerpieren. Een even betrouwbare terminus post quem is er echter niet. Volgens Rose wijzen elementen in het taalgebruik eerder op de post-Augusteïsche periode, dus in elk geval na de tijd van C. Iulius Hyginus die overleed in het jaar 17, bijvoorbeeld het niet-klassieke gebruik van 'murus' in F.63.1 in de betekenis van gevangenis. De mengeling van dergelijk vernieuwend taalgebruik met archaïsmen is karakteristiek voor de zilveren latiniteit. Daarbij komt dat Hyginus of althans zijn Grieks origineel volgens Rose de invloed hebben ondergaan van de scholiën op Apollonios van Rhodos, die uit de tijd van Tiberius stammen. Hij dateert dus het ontstaan van het compendium in de Antonijnse tijd⁵, met uitzondering van een aantal

4. Cf. *Corpus Glossariorum Latinorum*, III, ed. G. Goetz, Leipzig, 1892, p. 56. Over deze 'Hermeneumata', zie J. Bollansée, *De "Mémoires d'Hadrien" van Marguerite Yourcenar en keizerlijke autobiografie te Rome*, *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 48 (1994), p. 26 met n. 75, en meer toegespitst op de Hyginus-vertaling, Breen, p. 24-31.

5. Rose, p. VII-VIII, XXI ff.

latere ontleningen aan de 4e-eeuwse Servius (F. 258-261) en van het geheel van 'fabulae' die niet over mythologische maar over historische of pseudo-historische onderwerpen handelen, zoals de opvallend Latijnse 'Cura'-fabel (F. 220) en de opsommingen van de zeven wijzen (F. 221) en van de zeven wereldwonderen (F. 223). Voor deze niet-mythologische inlassingen zouden epitomatoren verantwoordelijk zijn uit de 5e of 6e eeuw, die het mythologisch handboek tot een algemeen leerboek wilden omvormen⁶. In elk geval acht Rose het geheel van de 'Fabulae' al te klungelig om zelfs maar de kern van het werk aan de erudiete Iulius Hyginus toe te schrijven, op wiens naam enkele geleerde tractaten staan over filologie, geografie en landbouw.

Dat is nu net wat andere en ook nog recente filologen, zoals Claire Maeck-Desmedt en André Le Boeuffe, trachten aanneemelijk te maken: zij schrijven de oorspronkelijke vorm van het werk toe aan de bibliothecaris, die onder andere dezelfde bron zou gebruikt hebben als de auteur van de 'Argonautika'-scholiën, en stellen latere toevoegingen en bewerkingen verantwoordelijk voor de vele blunders⁷. Het probleem hierbij is dat vele van deze blunders manifeste vertaalfouten zijn - Rose heeft het niet zonder reden over "Hyginus' immense capacity for misunderstanding plain Greek"⁸! Zo wordt bijvoorbeeld in F.182 *Μελανίππη Δεσμώτις* ("Melanippe Geboeid", de titel van een tragedie van Euripides), tot 'Melanippe Desmontis filia', waarbij deze heldin en dochter van Aiolos een nergens elders vermelde vader krijgt! Dergelijke fouten vallen ten laste van de vertaler en zijn moeilijker toe te schrijven aan een latere bewerker, tenzij deze natuurlijk rechtstreeks vanuit een Griekse bron materiaal heeft ingelast. Wil men vasthouden aan Hyginus' auteurschap, dan bestaat de enige oplossing er volgens mij in te veronderstellen dat hij het werk in het Grieks geredigeerd heeft en dat de Latijnse versie het maakwerk is van een obscuur vertaler. Meer eensgezindheid is er over de identificatie met de auteur van een ander werk met mythologische inhoud dat op naam van Hyginus is overgeleverd, de 'De Astronomia'. De verwijzing in 2.12.2 'Graecae fuerunt Gorgonum custodes; de quo in primo libro Genealogiarum scripsimus' valt niet thuis te wijzen in de 'Fabulae' in hun huidige

6. Rose, p. XIV-XV, 145.

7. *Fabulae Hygini*, Bollettino di Studi Latini 3 (1973), p. 26-34; *Hygin. l'Astronomie*, texte établi et traduit par A. le Boeuffe (Collection des universités de France), Paris, 1983, p. XXXI - XLI.

8. H.J. Rose, *Modern Methods in Classical Mythology*, St. Andrews, 1930, p. 45.

vorm, maar refereert waarschijnlijk aan een vroeger stadium van het werk, dat blijkbaar in verschillende boeken was ingedeeld. Bovendien stellen we vast dat bepaalde mythen over sterrenbeelden in de 'Fabulae' en in de 'Astronomia' op heel gelijke wijze verteld worden, bijv. het verhaal van Icaros en Erigone (*Astr.* 2.4.3, F. 130)⁹. In de 'praefatio' draagt de auteur van de 'Astronomia' zijn werk op aan een zekere M. Fabius, over wiens identiteit men allerlei hypothesen naar voor geschoven heeft, de ene al gezocht dan de andere, in de hoop op die manier de auteur van de 'Astronomia' én van de 'Fabulae' te kunnen situeren. Volgens sommigen ging het om de bekende leraar in de redekunst M. Fabius Quintilianus, volgens anderen om zijn grootvader, terwijl nog anderen tipten op Paullus Fabius Maximus, een consul uit de entourage van keizer Augustus¹⁰. De twee laatste mogelijkheden spelen uiteraard in de kaart van een identificatie met de bibliothecaris Hyginus, terwijl de eerste mogelijkheid in de richting wijst van de door Rose voorgestelde datering.

De vermelde verwijzing naar de 'Genealogiae' in de 'Astronomia' stemt in elk geval overeen met de Ὑγίνου Γενεαλογία uit de 'Hermeneumata Ps.-Dositheana': de oorspronkelijke titel lijkt dus 'Genealogiae' geweest te zijn, hetgeen er kan op wijzen dat de goden- en titanenstambomen die we in de huidige 'praefatio' vinden, naast bijvoorbeeld het begin van F. 145, tot de meest oorspronkelijke delen van het werk behoren¹¹. Jacques Schwartz heeft inderdaad aan de hand van nauwkeurige analyses van enkele 'fabulae' verdedigd dat een aanvankelijk doorlopend en louter genealogisch relaas zonder enige vorm van ἐξηγήσεις of ἱστορία pas in een 2e fase werd opgedeeld in losse verhaaltjes of 'fabulae' door aan sommige namen uit de genealogie ἱστορία te koppelen.

9. Cf. Rose, p. IV-VII, Marshall, p. X. Andere parallele verhalen worden opgesomd in Breen, p. 8 n. 23.

10. Quintilianus: A. Martin, *La préface de l'Astronomie d'Hygin*, Latomus 7 (1948), p. 209-211. De grootvader van Quintilianus: C. Giulio Igino, *L'astronomia*, introd., testo e trad. a cura di M. F. Vitobello, pres. di L. Piacente, Bari, 1988, p. IX-X. Paullus Fabius Maximus: J. Carcopino, *Rencontres de l'histoire et de la littérature romaines*, Paris, 1963, p. 145-150; Le Boeuffle, *Hygini De Astronomia*, ed. G. Viré, Stuttgartiae / Lipsiae, 1992, p. IV. De kwestie werd wijselijk opengelaten door C. Santini, *La praefatio al De astronomia di Igino*, Prefazioni, prologhi, proemi di opere tecnico-scientifiche latine, a cura di C. Santini e N. Scivoletto (Biblioteca del Giornale Italiano di filologia, 7), Roma, 1990, p. 8-9, 15; Breen, p. 179-92.

11. Een overzicht van alle genealogische lijsten in de 'Fabulae' vindt men in Breen, p. 39-40.

Dit zou gebeurd zijn met het oog op de schoolpraktijk¹². Het valt inderdaad op dat het eerste woord van veel 'fabulae' de naam is van een mythologisch personage dat dan in de allermeeeste gevallen ook als titel fungeert. Minder nauwkeurig maar in dezelfde lijn ziet Anthony Breen de huidige 'Fabulae' als een fusie tussen de 'Genealogiae' en een aanvankelijk afzonderlijke collectie van 'fabulae' in hypothesis-vorm. Eigen aan die hypothesis-vorm is precies dat het verhaaltje ingeleid wordt door de naam van de titelheld, een procédé dat we kennen uit de tragische hypothesen, proza-resumés van de Griekse tragedies, vooral van Euripides, die juist in de 1e en 2e eeuw n. Chr. als een afzonderlijk, alfabetisch geordend boek circuleerden en blijkbaar veel gelezen werden. Breen veronderstelt dan ook dat een dergelijk hypothesis-boek, de zogenaamde 'Tales from Euripides'¹³, een van de voornaamste bronnen was van de 'Fabulae'¹⁴. Daarmee grijpt hij terug op een lange traditie van geleerden die de kern van het werk terugvoeren op een of andere vorm van *Τραγῳδοῦμενα*. Zo schreef Johannes Tolkiehn in zijn 'Real'-artikel over Hyginus¹⁵: "Sein Hauptwert aber liegt für die Gegenwart darin, daß das Fabelbuch uns die Kenntnis einer großen Anzahl von Sagen vermittelt, die den griechischen Tragikern zum Vorwurf gedient haben, und uns somit instand setzt, uns eine ungefähre Vorstellung von dem Inhalte manches verlorenen Stückes zu machen". De titels van enkele 'fabulae' verwijzen inderdaad expliciet naar Euripides (IV: "Ino Euripidis"; VIII: "eadem Euripidis", waar 'eadem' verwijst naar de voorafgaande fabula 'Antiope'), en heel wat reconstructievoorstellen van fragmentarisch bewaarde tragedies werden dan ook gebaseerd op een of andere 'fabula' van Hyginus, al maanden andere auteurs aan tot voorzichtigheid¹⁶.

Men kan zich echter afvragen of de 'Fabulae', behalve als een bundeling van bestaande dramatische stof, ooit ook bedoeld

12. Cf. J. Schwartz, *Pseudo-Hesiodica. Recherches sur la composition, la diffusion et la disparition ancienne d'oeuvres attribuées à Hésiode*, Wetteren, 1960, p. 297-314, inzh. p. 313.

13. Het bestaan van dit werk werd verondersteld door U. von Wilamowitz-Moellendorff, *Analecta Euripidea*, Berlin, 1875, p. 181-6, en achteraf bevestigd door papyrusvondsten. Voor de kenmerken van deze hypothesen kan ik verwijzen naar R. Van Hemelryck, *Een collectie narratieve tragediehypotheseis: de Tales from Euripides*, Handelingen der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis 33 (1979), p.289-300.

14. Cf. Breen, p. 44-6, 166-73, die ook een systematische opsomming geeft van alle 'fabulae' die ingeleid worden door een persoonsnaam.

15. J. Tolkiehn, *Iulius Hyginus*, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft X.1 (1917), col. 639.

16. Zie bijv. H. Matakiewicz, *De Hygino mythographo*, Eos 34 (1932-33), p.96-8.

waren in de zin waarin Schiller en anderen ze gebruikten, met name als een collectie van mythologische stof die inspirerend kon werken bij de creatie van nieuwe dramatische of poëtische creaties. In theorie zou dit wel kunnen: zo verklaart Parthenios in de opdracht van zijn Ἑρωτικά παθήματα aan Cornelius Gallus dat deze samenvattingen van liefdesgeschiedenissen, gepuurd uit de Griekse dichters, hem van pas zullen komen bij zijn eigen poëtische activiteit. Maar het sterk encyclopedische karakter van de 'Fabulae', met de toch wel opvallende aandacht voor genealogieën, pleit eerder tegen deze hypothese. Toch mag men niet uitsluiten dat de gedachte in een bepaald stadium van het werk heeft meegespeeld. In elk geval had de Romeinse elite uit de 1e en 2e eeuw n. Chr. nood aan gemakkelijk toegankelijke 'digest'-literatuur, die toeliet om snel de rijkdommen van de Griekse cultuur te accapareren of minstens te consulteren, en in die cultuur bekleedde de mythologie een erg belangrijke plaats.

Dat de 'Fabulae' in hun huidige vorm, nog afgezien van de vertaling van het Griekse origineel, het resultaat zijn van verschillende stadia en dus het werk van verschillende auteurs is intussen wel duidelijk. Waarschijnlijk zijn de populariteit van het handboek en het gebruik dat ervan gemaakt werd in het schoolmilieu, betuigd door de geciteerde uitspraak van Ps.-Dositheos, daarvoor verantwoordelijk. Maar de bedenkelijke vorm waarin de 'Fabulae' tot ons gekomen zijn is ook het gevolg van de gebrekkige overleveringsgeschiedenis van het werk. Zo vinden we de tweede helft van *F.* 137 terug op het einde van *F.* 184, waaruit men terecht heeft afgeleid dat op een bepaald moment in de tekstgeschiedenis de bladen van een te kopiëren codex door elkaar geraakt zijn¹⁷. Daarbij komt dat Micyllus voor zijn 'editio princeps' slechts gebruik kon maken van één, moeilijk leesbaar handschrift, de 10e-eeuwse 'Codex Frisingensis' die intussen overigens verlorengedaan is met uitzondering van een paar kleine fragmenten die opnieuw zijn opgedoken. De eerste uitgever heeft de tekst van dit manuscript bovendien duchtig geëmendeerd! Alleen voor *F.* 67-71 beschikken we naast het door Micyllus gebruikte handschrift over een tekstgetuige uit de 5e eeuw, het zogenaamde 'fragmentum Niebuhrianum' of Vaticaans palimpsest (Vat Pal. Lat. 24 ff. 38 + 45), dat een sterk afwijkende tekst

17. Over de verschillende theorieën over deze vergissing en de oorspronkelijke ordening van de 'fabulae', zie Rose, p. XV-XVI.

biedt¹⁸. Tot slot dient opgemerkt dat een aantal van de in het Grieks vertaalde uittreksels uit de 'Genealogiae' die in de 'Hermeneumata' te vinden zijn niet in het minst corresponderen met de ons bekende inhoud van de 'Fabulae'. Dat alles levert ons een tekst op die ongetwijfeld sterk afwijkt van het mythografisch compendium dat in de 2e eeuw onder de naam van Hyginus circuleerde, en bijkomend bemoeilijkt wordt door een hoge corruptiegraad, vooral wanneer het gaat om lijsten van mythologische namen. Elk nieuw gegeven dat ons dichter kan brengen bij de oorspronkelijke toestand van het werk is dan ook welkom.

2. NIEUW LICHT VANUIT DE POPYRI

Zonder een exhaustief overzicht te geven wil ik aan de hand van een aantal voorbeelden duidelijk maken dat de geleidelijke ontsluiting van nieuw, zij het zeer fragmentarisch tekstmateriaal door de papyri wel degelijk nieuw licht kan werpen op deze problemen. Nochtans werden er niet alleen geen Latijnse papyri gevonden met de Hyginus-tekst - hetgeen weinig verwondering wekt - maar zijn er ook geen papyri met ondubbelzinnige getuigen van het zogenaamde Griekse origineel tot ons gekomen. Wat we wel hebben zijn talrijke fragmenten van tragische hypothesen en anderzijds papyri met mythografische tekstfragmenten, vooral met catalogen, die duidelijk verwantschap vertonen met bepaalde fabulae van Hyginus, meestal echter zonder dat er sprake is van overlapping. De papyri van de eerste categorie, die voor het grootste deel in de eerste en tweede eeuw van onze tijdrekening kunnen gedateerd worden, hebben, zoals gezegd, het bestaan bevestigd van de reeds door Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff veronderstelde afzonderlijke collectie van hypothesen, die voorheen in de middeleeuwse handschriftelijke traditie enkel te vinden waren telkens vóór de corresponderende tragedies. Een eerste set Euripides-hypothesen werd door Carlo Galavotti gepubliceerd in 1933: deze papyrus (PSI 1286) bevatte grote delen van de hypothesen van de 'Rhesos', 'Rhadamanthys' en 'Skyrioi'¹⁹. Vanaf de jaren 50 zouden dan omvangrijke resten volgen van papyrusrollen met tientallen fragmenten van

18. Meer details over de tekstgeschiedenis leest men in Marshall, p. V-IX.

19. C. Gallavotti, *Nuove Hypothesen di drammi euripidei*, Rivista di filologia 11 (1933), p. 177-88.

Euripides-hypotheseis²⁰, zodat we nu in staat zijn grote delen van deze alfabetisch geordende 'Tales from Euripides' te reconstrueren. Zij leren ons heel wat over verloren of fragmentarisch bewaarde stukken van deze tragicus, en uitgevers en commentatoren van deze papyri hebben niet zelden gewezen op overeenkomsten met de tekst van de 'Fabulae', die ook al als informatiebron over verloren tragedies dienst deden. Deze parallellen precies hebben onderzoekers zoals Breen in hun overtuiging gesterkt dat minstens de kern van het op naam van Hyginus overgeleverde werk op de hypotheseis zou teruggaan.

Ik zal mij beperken tot één voorbeeld, de reeds door Gallavotti uitgegeven hypothesis van de 'Skyrioi', waarvan de overeenkomsten met Hyginus, *F.* 96 zo overtuigend werden geacht dat Günther Zuntz concludeerde: "(it) settles the vexed question of the sources of Hyginus or, rather, of his Greek original"²¹. De fabula en de hypothesis vangen inderdaad aan met dezelfde eigenaam: (PSI 1286, col.II, 15-16) Θέτιδος τοῦ παιδὸς Ἀχιλλέω[ς τὴν εἰμαρ]μένην ἐπεγνωκυίας τῆ[ς πρὸς Ἰλι]ον στρατείας αὐτὸν ἀ[πείργειν θέ]λουσα κόρης ἐσθῆτ[ι κρύψασα παρέθε]το Λυκομήδει τῷ Σκυρίω[ν δυνά]στη²²; *F.*96.1: Thetis Nereis cum sciret Achillem filium suum quem ex Peleo habebat, si ad Troiam expugnandum isset, periturum, commendavit eum in insulam Scyron ad Lycomedem regem. Anderzijds is de gelijkenis eerder beperkt: de participia coniuncta θέλουσα en κρύψασα hebben geen tegenhanger in de Latijnse tekst en het werkwoord 'commendare' komt ook in Servius' commentaar op Vergilius' 'Aeneis' 2.477 voor in de context van het schuilhouden van Thetis' zoon aan het hof van Lykomedes. In feite sluit de formulering van de hypothesis nauwer aan bij die van een andere mythograaf, Apollodoros, *Bibliothèkè* 3.13.8 [174]: Θέτις προειδυῖα ὅτι δεῖ στρατευόμενον αὐτὸν ἀπολέσθαι, κρύψασα ἐσθῆτι γυναικείᾳ ὡς παρθένον Λυκομήδει παρέθετο²³. En de verschillen tussen 'fabula' en hypothesis wor-

20. De belangrijkste vondst werd gepubliceerd door E. G. Turner, *Euripidean Hypotheses in a New Papyrus*, Proceedings of the IXth International Congress of Papyrology, Oslo, 1958, p. 1-17.

21. G. Zuntz, *The Political Plays of Euripides*, Manchester, 1955, p. 136. Dit parallelisme werd opnieuw in het licht gesteld door W. Luppe, *Euripides-Hypotheses in den Hygin-Fabeln 'Antiope' und 'Ivo'?*, *Philologus* 128 (1984), p. 43.

22. Voor de tekstherstellingen, zie W. Luppe, *Die Hypothesis zu Euripides' 'Skyrioi'*, *Anagennesis* 2 (1982), p. 268-9.

23. Zie mijn artikel *Euripides and the 'Tales from Euripides': Sources of Apollodoros' 'Bibliotheca'?*, *Rheinisches Museum* 140 (1997), p. 308-327. Reeds Gallavotti, p. 187, concludeerde dat Apollodoros moest afhangen van de hypothesis, terwijl hij voor

den opvallend in wat volgt. In de Hyginus-versie komt Achilles, vermoemd als meisje, terecht tussen de dochters van de koning (virgines), terwijl er in de hypothesis én bij Apollodoros slechts sprake is van één dochter, Deidameia. Weer volgens die twee laatste bronnen werd Deidameia in het geheim zwanger van Achilles en bracht Pyrrhos of Neoptolemos ter wereld, een affaire waarover Hyginus in alle talen zwijgt maar die centraal moet gestaan hebben in de tragische plot van Euripides²⁴. Ook alleen bij Hyginus krijgt de verklede Achilles de naam Pyrrha, maar wellicht is dit een blunder ten gevolge van verwarring met de legende van zijn zoon Pyrrhos. En tenslotte noemt Hyginus alleen Odysseus bij name (96.3: Ulixes) onder de Griekse gezanten die Achilles komen zoeken, terwijl de hypothesis ook Diomedes vernoemt, die ook in een andere mythografische papyrus-tekst over dezelfde mythe (P. Berol. 13930) expliciet wordt vermeld²⁵. Als we dus vasthouden aan Hyginus' afhankelijkheid van het hypothesiseis-boek, verdient het de voorkeur één of meerdere tussenstadia te veronderstellen²⁶.

Maar er is meer: een systematische vergelijking van alle Euripides-hypothesiseis, zowel deze uit de handschriftelijke overlevering als de papyrus-fragmenten, met overeenkomstige passages bij Hyginus heeft uitgewezen dat er alles samen bitter weinig gelijkenissen bestaan die kunnen wijzen op een duidelijke vorm van afhankelijkheid²⁷. Het is karakteristiek voor de 'Fabulae' dat ze, opvallender nog dan de narratieve hypothesiseis, weinig of geen informatie geven over de plot van de tragedies, maar gewoonlijk veel meer aandacht besteden aan de mythische voorgeschiedenis. Centrale heldinnen uit Euripides' drama's zoals Iokaste in de 'Phoinissai', Praxithea in de 'Erechtheus' en Klytaimnestra in de 'Iphigeneia in Aulis', komen helemaal niet voor

Hyginus, in vergelijking met de hypothesis, alleen noteerde dat hij "ha qualche cosa di eguale e di diverso".

24. Over de centrale rol van Deidameia en van haar liefdesgeschiedenis met Achilles in de tragedie van Euripides, zie E. Bickel, *Die Skyrier des Euripides und der Achilles des Livius Andronicus*, Rheinisches Museum 86 (1937), p. 14-22; T.B.L. Webster, *The Tragedies of Euripides*, London, 1967, p. 96.

25. Zie over deze papyrus W. Luppe, *Achilleus bei Lykomedes in P. Berol. 13930 (Pack² 1203)*, Archiv für Papyrusforschung 31 (1985), p. 5-11.

26. F. Jouan, *Euripide et les légendes des Chants Cypriens. Des origines de la guerre de Troie à l'Iliade* (Collection d'études anciennes), Paris, 1966, p. 206 verwierp de 'fabula' volledig als basis voor de reconstructie van Euripides' 'Skyrioi'.

27. M. Huys, *The Fabulae of Ps.-Hyginus: a Source for the Reconstruction of Euripides' Lost Tragedies?*, Archiv für Papyrusforschung 42 (1996), p. 168-178. Ik resumeer hier enkel de conclusies van dit onderzoek.

in de overeenkomstige 'fabulae' of worden alleen kort vernoemd. In dezelfde lijn specificeren de 'Fabulae' ook een heel aantal namen die in de tragedies niet voorkomen, hetgeen de eigen belangstelling verraadt van een mythologische encyclopedie voor de juiste namen en genealogieën van helden en goden. Sagen die twee maal gedramatiseerd werden door Euripides, zoals de Phrixos- en de Hippolytos-sage (F. 2 en 47), worden slechts éénmaal behandeld door Hyginus, en wel op een manier die even veel of even weinig Euripides' eerste of tweede dramatisering weerspiegelt. De zeldzame 'fabulae' die dan wél min of meer parallel lopen met corresponderende tragedies van Euripides, bijvoorbeeld F.120 'Iphigenia Taurica', vertonen inzake de weergave van het gebeuren en de formulering nauwelijks raakpunten met de respectievelijke hypothesen. Het merkwaardig gegeven dat 'fabulae' 4 (Ino) en 8 (Antiope) als enige expliciet aan Euripides geattribueerd worden, zou erop kunnen wijzen dat het hier gaat om uitzonderingen²⁸. Onderzoek naar Hyginus' bronnen heeft trouwens ook aan het licht gebracht dat het handboek nogal wat invloed heeft ondergaan van de Hellenistische en vroeg-Latijnse literatuur, onder andere van de stukken van Ennius en Pacuvius, en dat veel mythografische gegevens via commentaren in de 'Fabulae' terechtgekomen zijn. Uit dat alles blijkt dat de nog vaak voorkomende praktijk om bij de tekstherstelling van fragmentarische papyrus-hypothesen of nog bij de reconstructie van fragmentarisch bewaarde tragedies gebruik te maken van Hyginus-'fabulae' definitief in vraag moet gesteld worden. In dit geval inderdaad is de inbreng van de papyri veeleer negatief en zet het nieuwe tekstmateriaal de veronderstelde connectie tussen de 'Tales from Euripides' en het handboek van Hyginus op losse schroeven.

Meer positieve conclusies kunnen we, zij het met de nodige voorzichtigheid, afleiden uit de met de 'Fabulae' verwante mythografische papyri. Het vanuit dit oogpunt interessantste fragment is P. Strasbourg W.G. 332, uitgegeven door Jacques Schwartz in 1956 en door hem gedateerd in de tweede helft van

28. Luppe, *Euripides-Hypothesen in den Hygin-Fabeln ...*, p. 41-59, inzh. p. 55-59 heeft bij wijze van denkoefening geprobeerd beide 'fabulae' te 'rückübersetzen' naar een verondersteld Grieks origineel in hypothesis-vorm. Gezien de toevoegingen en wijzigingen die daarvoor nodig waren, bewijst deze louter hypothetische reconstructie minstens dat ook deze 'fabulae' geen letterlijke en integrale hypothesis-vertalingen kunnen zijn.

de tweede eeuw n. Chr.²⁹. Het bevat een lijst van Muzenhuwelijkken, vergelijkbaar met deze in Pseudo-Dositheus' Griekse Hyginus-vertaling, gevolgd door een catalogoog met deelnemers aan de lijkspele voor Pelias, die nauw aansluit bij de lijst in Hyginus, *F.* 273. Deze tweede catalogoog overlapt bovendien gedeeltelijk met een zopas door Annette Harder gepubliceerd papyrus-fragment uit de eerste of tweede eeuw n. Chr., *P. Oxy.* 62. 4306 (fr. 4 en 5 col. I)³⁰. Ter illustratie volgt hier een substantieel gedeelte uit beide papyrus-fragmenten met daarnaast de parallele tekst uit de 'Fabulae':

P. Strasbourg W.G. 332

P. Oxy. 62. 4306

273.10 :

col. I
ἐνίκησαν Ζή
της Βορέου δόλιχον
Κάστωρ Τυνδάρεω
στάδιον [Κ]άλαις Β]ο-
ρέου διάυλον [Π]ολυ-
δέυκη[ς] Τυνδάρεω
πυγμῆν Τελαμών

fr. 4
[ἐνίκησαν Ζήτης]
Βορέου Κάλαις Βο-
ρέου διάυλον Κάστωρ Τυν-
δάρεω στάδιον Πολυδεύ-
κης Τυνδάρεω πυγμῆν

vicerunt Zetes
Aquilonis filius
dolichodromo,
Calais eiusdem
filius dialulo, Castor
Iovis filius stadio,
Pollux eiusdem
filius caestu,
Telamon Aeaci
filius disco ...

...
col. II
καὶ ἀποκτείνει Λύ-
κον τὸν Δ.. τ[.] Θρα-
κικὰ Βελλεροφόν-
της Γλαύκου Ἴππω κέ-
λητι Ἴόλαος [Ι]φ...
ἄρματι τελεῖ ἴφ Ἴφι-
κλος Φυλάκου συνω-
ρίδι πωλικῇ

fr. 5, col. I
ἀποκτείνει δὲ Λύ-
κον Θρακικὰ Βελ-
λεροφόντης Γλαύκου Ἴππω
κέλητι Ἴόλαος Ἴφιμα-
τι Ἴφικλος Φυλάκου
συνωρίδι πωλικῇ]

11:
Cygnus Martis
filius armis occidit
Pilum Diodoti
filium, Bellerophontes vicit equo;
quadrigis autem
vicit Iolaus Iphicli
filius Glaucum
Sisyphi filium,
quem equi mordici
distraxerunt.

29. J. Schwartz, *Une source papyrologique d'Hygin le mythographe*, Studi in onore di A. Calderini e R. Paribeni II, Milano, 1956, p. 151-156. Zie ook S. Daris, *Intorno a due papiri mitografici*, *Aegyptus* 39 (1959), p. 18-21. Ik volg normaal de tekst van de eerste uitgever, maar voor col. II 1-2 aanvaard ik de tekstherstellingen voorgesteld door Daris, die nu volledig bevestigd worden door de nieuwe Oxyrhynchus-papyrus.

30. M.A. Harder, *Mythography*, *The Oxyrhynchus Papyri* 62 (1995), p. 22-51, inzh. p. 27-8, 34, 40, 47-8.

In de geciteerde tekst van col. I van de Strasbourg-papyrus is de overeenstemming met Hyginus perfect, afgezien van twee details: de volgorde van de atleten Kastor en Kalais, en de afkomst van Kastor en Polydeukes. Alleen het tweede verschil blijft over in het nieuwe Oxyrhynchus-fragment, dat dus nauwer aansluit bij de tekst van de 'Fabulae'. Na de lacune worden de verschillen tussen de papyri enerzijds en de 'fabula' anderzijds trefender, al kunnen die gedeeltelijk te wijten zijn aan de corrupte toestand van de Hyginus-tekst. 'Pilum' is blijkbaar in de plaats gekomen van Lykos - vergelijk met Pausanias 1.27.6: τοῦτον τὸν Κύκνον φασὶν ἄλλους τε φονεῦσαι καὶ Λύκον Θοῤῃκα προτεθέντων σφίσι μονομαχίας ἄθλων. Ook ontbreekt bij Hyginus de vader van Bellerophontes, maar wat verder licht een interpolatie ons in over zijn dood, en de overwinning van Iphiklos werd gewoon weggelaten. Schwartz suggereerde dat hier wel eens het Griekse origineel van Hyginus zou kunnen voorliggen, maar zijn toevoeging "ou par un intermédiaire" beklemtoont het hypothetisch karakter van deze identificatie. Vast staat dat de 'fabula' en de papyrus-teksten minstens op een gemeenschappelijke bron teruggaan. Ook de vergelijking van de genoemde Muzen-lijst met deze uit de 'Hermeneumata Leidensia' brengt naast gelijkenissen nogal wat verschilpunten aan het licht, hetgeen Schwartz de suggestie ontlokte van een gemeenschappelijk model, bijvoorbeeld de Περὶ θεῶν van Apollodoros van Athene, naar wie in verband met de Muzen-catalogoog verwezen wordt in het scholion op Euripides, *Rhesos* 346³¹.

Minder treffend zijn de overeenkomsten tussen P. Med. Inv. 123, gedateerd rond 200 n. Chr.³², en Hyginus, F. 181.5-6, beide catalogoog van de honden van de in een hert gemetamorfoseerde Aktaion. Toch laat de papyrus toe enkele correcties aan te brengen zowel bij de volgorde als bij de namen van de Hyginus-lijst. Nog verder van de ons bekende 'Fabulae' staat P. Vindob. Gr. 26737³³, eveneens gedateerd in de tweede eeuw en volgens mij

31. Deze hypothese wordt m.i. bevestigd door een papyrus-fragment van Philodemos' Περὶ εὐσεβείας (P. Herc. 243 VI) dat eveneens een opsomming van de zonen van de Muzen bevat, een catalogoog die vrijwel zeker aan Apollodoros ontleend is: zie hierover A. Henrichs, *Ein neues Likymniosfragment bei Philodem*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 57 (1984), p. 53-7 inzh. p. 55.

32. Uitgegeven door S. Daris, *P. Med. Inv. 123*, (American Studies in Papyrology, 7 = Proceedings of the XII Int. Congr. of Pap.), Toronto, 1970, p. 97-102. Zie verder de grondige analyse door A. Grilli, *I cani d' Atteone. Igino e il P. Med. Inv. 123 - la tradizione poetica*, *La Parole del Passato* 26 (1971), p. 354-367.

33. P.J. Sijpesteijn, K.A. Worp, *Literary and Semi-literary Papyri. 4. Mythological Fragment*, *Chronique d'Égypte* 49 (1974), p. 317-324.

door de uitgevers ten onrechte geïnterpreteerd als een niet elders betuigde versie van de sage van Meleagros en de Kalydonische jacht. Het gaat eerder om een opeenvolging van diverse korte genealogische lijsten in de aard van Hyginus' 'praefatio'. Van hetzelfde type zijn ook de recent uitgegeven P. Oxy. 61.4097 en 4099, en P. Oxy. 62.4306, 4307 en 4308, allemaal te dateren in de eerste en de tweede eeuw van onze tijdrekening³⁴. Eerstgenoemde papyrus bevat onder andere catalogen van de Argonauten (Fr. 1) en van de deelnemers aan de Kalydonische everjacht (Fr. 2), die weliswaar afwijken van de overeenkomstige catalogen bij Hyginus (F. 14 en 173), maar toch een aantal namen met de mythograaf gemeenschappelijk hebben die in alle andere bronnen ontbreken. Ook hier weer levert de papyrus-tekst winst op voor de tekstkritiek van de 'Fabulae': zo bevestigt bijvoorbeeld (Fr. 2.7) Δ]ρύας ... Λαπίθ]ου voor Hyginus, F. 173.3 'Dryas Iapeti' de reeds door Conrad Bursian voorgestelde emendatie 'Dryas Lapithi'³⁵. De pas gepubliceerde Oxyrhynchus-papyri 4306, 4307 en 4308 leveren ons een hele reeks gevarieerde catalogen op, bijvoorbeeld van moeders die hun eigen kind vermoord hebben (vergelijkbaar met F. 239), van de zonen van godinnen en sterfelijke mannen (cf. F. 233), van door de Areopag berechte helden (cf. F. 272, een *fabula* waarvan ons enkel de titel overgeleverd was!) en, zoals we al geïllustreerd hebben, van de deelnemers aan beroemde lijkspe-
len³⁶.

Maar tot slot wil ik nog even ingaan op de merkwaardige P. Oxy. 4099: dit fragment bevat een opsomming van de zonen van de 'Zeven tegen Thebe', de zogenaamde 'Epigonoï', die gelijkenissen vertoont met deze in Hyginus, F. 71. Daarop volgen de namen van godinnen die meestal in groep genoemd worden, zoals de Moiren, Gorgonen, Eumeniden, en dergelijke, die weerom aan Hyginus' 'Praefatio' (cf. 1, 3, 9) doen denken. Maar na de namenlijst van de Hesperiden schakelt de tekst plots over op een totaal ander onderwerp, met name de spreuken van de Zeven Wijzen

34. Uitgegeven door R.L. Fowler, *Mythographic Texts*, The Oxyrhynchus Papyri 61 (1995), p. 46-58 en door M.A. Harder (cf. supra n. 30).

35. C. Bursian, *Emendationes Hyginianae*, Ienae, 1874, p. 4. Voor een grondiger bespreking van het fragment verwijs ik naar mijn artikel *The Names of Some Kalydonian Boar-hunters in P. Oxy. 61.4097 Fr.2, Apollodoros 1.8.2.3-6 and Hyginus, F. 173, Mnemosyne* 50 (1997), p. 202-205.

36. Cf. supra p. 84 met n. 30.

die ooit als opschrift prijkten op de tempel van Delphi (col. I 12-7)³⁷:

Ἐσ]περίδες Αἴγλη Ἐρύθεια
 τ]ὰ[ἐ]ν Δελφοῖς ἀναγ[ε
 γραμμένα] ...
 πρόνοι]αν τίμα
 φίλοι]ς βοήθει
 παιδ]ε[ί]ας ἔχου

Zo gaat de tekst nog minstens een tiental lijnen verder met spreuken, die vrijwel steeds bestaan uit een imperatief en een afhankelijk substantief. De oorspronkelijke inscriptie in Delphi, reeds vermeld door Plato, *Protagoras* 343 a, en met als beroemdste spreuk "Ken uzelf" (γνώθι σαυτόν), is verlorengedaan. Maar deze spreuken zijn ons bekend uit diverse andere bronnen, weliswaar met de nodige varianten: Hellenistische opschriften uit Klein-Azië (Miletupolis) en Afghanistan (Ai-Khanoum), enkele ostraca en een papyrus uit de Romeinse tijd en tenslotte de middeleeuwse handschriften van Stobaios (3.1.173 W.-H.: Σωσιάδου τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὑποθήκαι) en van diverse gnomologische collecties³⁸. Uit de veelzijdigheid van dit bronnenmateriaal mag men gerust een enorme verspreiding aflezen van deze populair moraliserende tekst in de Grieks-Romeinse Oudheid. Wat ons echter vooral aanbelangt, is dat de spreuken van de Zeven Wijzen ook terug te vinden zijn in de 'Fabulae' van Hyginus, zij het onder een wat andere vorm: in *F.* 221 ('Septem sapientes') leest men een opsomming van de Zeven Wijzen met telkens hun voornaamste zinspreuk. De merkwaardige combinatie van mythografisch materiaal met moraliserende gezegden blijkt dus niet eigen te zijn aan de 'Fabulae', en deze papyrusvondst wettigt de vraag of de hoger vermelde suggestie van Rose om *F.* 221 af te doen als een late interpolatie wel gerechtvaardigd is. Misschien is de huidige

37. De eerste uitgever was er niet in geslaagd deze tweede helft te identificeren. Zie voor een volledige heruitgave met commentaar mijn bijdrage *P. Oxy. 61.4099: a Combination of Mythographic Lists with Sentences of the Seven Wise Men*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 113 (1996), p. 205-212.

38. Een goed overzicht van de antieke getuigenissen van deze spreuken vindt men in A.N. Oikonomides, *Records of "The Commandments of the Seven Wise Men" in the 3rd c. B.C.*, *CB* 63 (1987), p. 67-73. Voor een grondige studie, vooral dan van de handschriftelijke traditie, zie M. Tziatzi-Papagianni, *Die Sprüche der sieben Weisen. Zwei byzantinische Sammlungen: Einleitung, Text, Testimonien und Kommentar* (Beiträge zur Altertumskunde, 51), Stuttgart / Leipzig, 1994.

vormgeving van deze 'fabula' inderdaad te wijten aan secundaire bewerking, maar is de inlassing van de spreuken van de Zeven Wijzen in het mythografisch handboek, zo ze niet tot het oorspronkelijke werk behoort, dan toch in een pril stadium tot stand gekomen. De papyrus bewijst in elk geval het bestaan van dergelijke combinaties rond de tijd van of reeds voor de vermoedelijke ontstaansdatum van de 'Fabulae'.

3. ENKELE CONCLUSIES

Daarmee zijn we beland bij de vraag naar de relevantie van de onderzochte papyri voor de problematiek die we met betrekking tot de 'Fabulae' geschetst hebben. Het probleem van het auteurschap wordt er in elk geval niet door opgelost. Naar aanleiding van de publicatie van het Strasbourg-fragment suggereerde Schwartz weliswaar dat de bibliothecaris Hyginus wellicht toch de auteur was, maar dan van het Griekse origineel. Nochtans kan in deze aangelegenheid het bewuste fragment als dusdanig niets bevestigen of ontcrachten. Gemeenschappelijk aan alle behandelde papyrus-fragmenten is dat ze behalve overeenstemmingen in mindere of meerdere mate ook significante verschillen met de ons bekende 'Fabulae' vertonen. Het lijkt er dus op dat een bonte veelheid van met dit mythologisch handboek verwante teksten in de eerste en tweede eeuw een grote verspreiding kenden, hetzij dat ze van de oorspronkelijke 'Fabulae' waren afgeleid, hetzij op een gemeenschappelijke bron teruggaan. Men kan zich voorstellen dat medewerkers of leerlingen van de erudiete Hyginus de standaardversie van het werkje bewust op naam van hun meester op de markt hadden gebracht om het de gewenste verspreiding te verzekeren, en dat het daarna als een soort 'shareware' ging fungeren waaruit elk volgens de eigen noden kon putten.

Die noden situeerden zich vooral in het schoolmilieu, waar mettertijd allerlei aangepaste en ingekorte versies circuleerden, zoals de vertaalde versie van Pseudo-Dositheus aantoonst. Ook de inlassing van de spreuken van de Zeven Wijzen is er ongetwijfeld gekomen onder invloed van de schoolpraktijk, daar deze spreuken in het Grieks-Romeinse opvoedingssysteem sinds lang een belangrijke rol speelden. De laatste decennia is onze kennis van de antieke schoolpraktijk er sterk op vooruitgegaan dankzij de talrijke school-papyri. Daaruit blijkt dat schoolhandboeken vaak een gemengde inhoud hadden, waarin gezegden en gnomen, bijvoorbeeld van Diogenes en Menander, sterk vertegenwoordigd

waren naast letter- en lettergreep-oefeningen, namenlijsten van goden of mythologische figuren, citaten uit antieke auteurs. Daarin is in de loop van de Oudheid merkwaardig weinig evolutie te bespeuren, behalve dan dat het aandeel van de 'sententiae' lijkt toe te nemen, zeker wanneer men in het algemeen de Romeinse periode vergelijkt met de Hellenistische³⁹. Het samengaan van spreuken met mythografische catalogen is in deze context dus allesbehalve ongewoon.

De 'Genealogiae' van Hyginus waren wellicht bedoeld als vulgariserend naslagwerk, maar in die hoedanigheid bewees het vooral goede diensten aan leraars en werd het al vlug in diverse recensies verspreid als handboek voor schoolgebruik. Ofwel werd dit werk in het Latijn gepubliceerd, maar dan grotendeels gebaseerd op gelijkaardige Griekse handboeken die in die tijd circuleerden, en die de papyrusfragmenten druppelsgewijs voor ons ontsluiten, ofwel werd het in het Grieks gepubliceerd, in dat geval misschien door C. Iulius Hyginus zelf, maar al vlug, gezien zijn enorme populariteit, in het Latijn vertaald. De papyri bevestigen ook de indruk van Schwartz dat de genealogische en catalogische elementen, zoals die nu vooral te vinden zijn in de 'Praefatio' en in F. 224-277, tot de oorspronkelijke kern behoorden, en dat heel wat narratief materiaal wellicht pas in een latere fase werd toegevoegd. In elk geval is het huidige geheel een complex amalgaam dat vanuit diverse bronnen en in verschillende stadia samengesteld werd, en het zou simplistisch zijn dit terug te voeren op één hoofdbron, zoals de tragische hypothesen⁴⁰. Toch bevat het werk veel materiaal dat is voortgevloeid uit de activiteit van de Alexandrijnse geleerden, vooral dan uit de commentaren met mythografische notities, al geeft het meteen een idee van het bedenkelijke niveau waartoe deze geleerdheid kon afzakken. Dat het handboek ook omvangrijke interpolaties zou bevatten uit de late Oudheid, zoals Rose suggereerde, lijkt nu minder waarschijnlijk. Laten de papyri dus niet toe om de complexe ontstaansgeschiedenis van de 'Fabulae' duidelijk in kaart te brengen,

39. Representatieve papyri zijn bijvoorbeeld P. Cairo inv. 66445 (= P. Guéraud-Jouguet) (schoolhandboek uit de derde eeuw v.Chr.) en P. Bouriant I (notaboekje van een schooljongen uit de vierde eeuw n. Chr.). Een volledige inventaris van schoolpapyri vindt men bij J. Debut, *Les documents scolaires*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 63 (1986), p. 251-278. Over de aard van de antieke schoolboeken en hun plaats in het onderricht, zie H.-I. Marrou, *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité*. 1. *Le monde grec*, Paris, 1948, p. 227 e.v.

40. Breen, p. 85 heeft het zelfs over Hyginus' "tendency to dilute sources beyond absolute recognition".

ze geven ons wel de mogelijkheid iets dichters te komen bij de oorspronkelijke status van het werk en greep te krijgen op de literaire en maatschappelijke context waarin het moet gesitueerd worden.